YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
MAYIS 2018 · SAYI 117 · FİYATI 9 LİRA

EK
KAYBOLMAYAN ŞEHİRLER-1
ELMALI

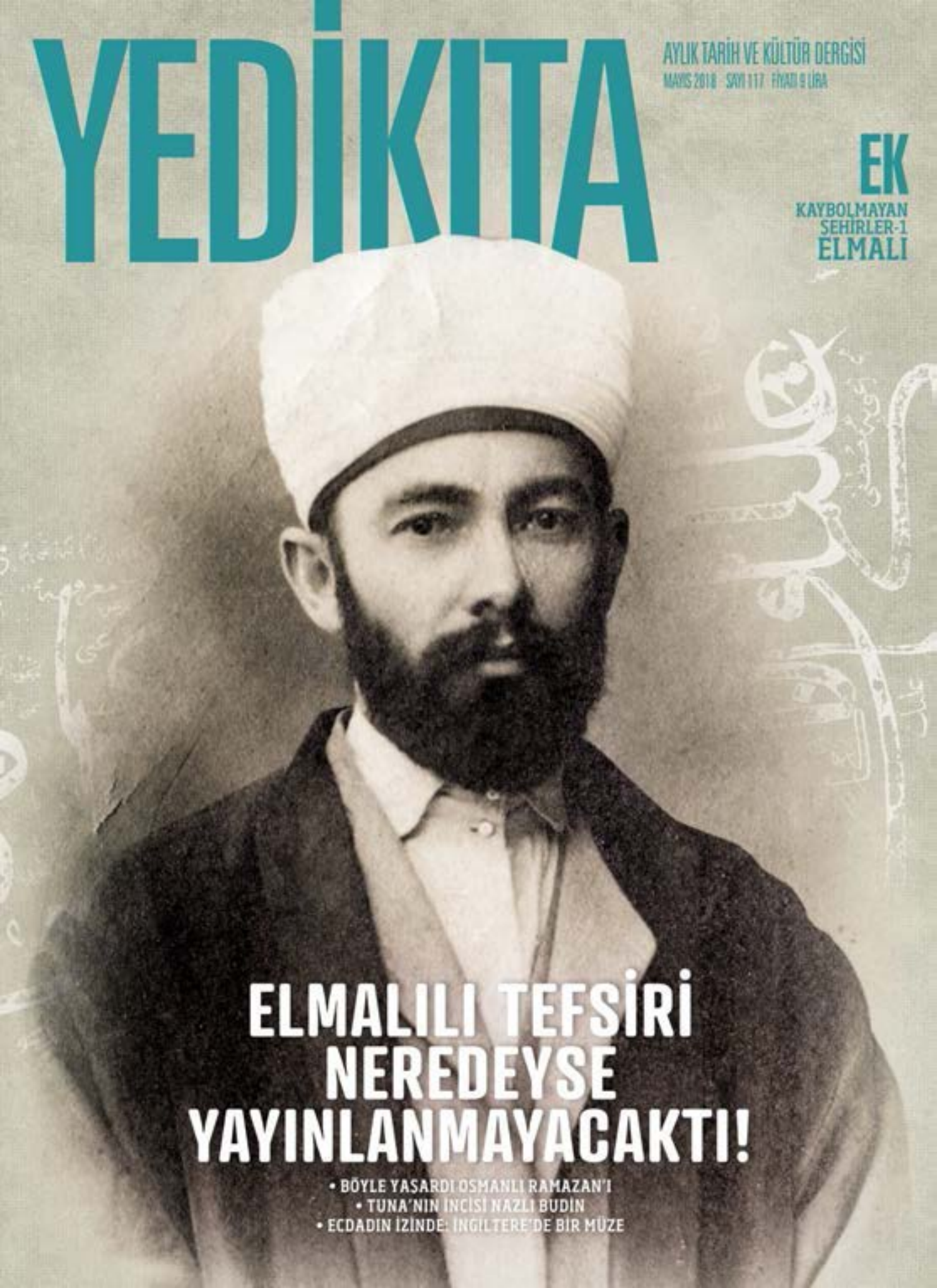

ELMALILI TEFSİRİ NEREDEYSE YAYINLANMAYACAKTI!

- BÖYLE YAŞARDI OSMANLI RAMAZAN'I
- TUNA'NIN İNCİSİ NAZLI BUDİN
- ECDADIN İZİNDE: İNGİLTERE'DE BİR MÜZE

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ

MAYIS 2018 - SAYI 117

ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Koordinatörü AHMET APAYDIN
Editörler VEYSEL SEKMEN - R. KEMAL SUBAŞI
TUNAHAN KANICI
Editör Asistanı EMRE BOYACI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim HÜSEYİN GÜNEY - İSMAİL GÜR
KEMAL AYDIN - MURAT SAFRAN
Hukuk Müşâviri Av. ALİ ÇAVUŞOĞLU

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicalibrary.org

YÖNETİM YERİ

Alemdar Mah. Divanyolu Cad. İncili Çavuş Sokak No 9A
Sultanahmet - Fatih / İSTANBUL

BASKI VE CİLT

Fazilet Neşriyat ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 52
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Matbaa Sertifika No 16384

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli ISSN 1308-5379

AVRUPA BAYİİ

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel.+49 221 690 58 90 - Fax.+49 221 690 589 29
avrupa@yedikita.com.tr

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergiye gönderilen yazılar, yayınlansın yahut yayınlanmasın iade edilmez. Dergimiz yazılar üzerinde gerekli müdahaleyi yapma hakkına sahiptir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Dergide yayınlanan yazı ve reklamların her türlü mesuliyeti yazarlarına ve sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad.
No: 52 Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 18

yedikita.com.tr editor@yedikita.com.tr
/yedikitadergisi

Yedikıtadan...

Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Kur'ân tercüme edilebilir mi ya da edilmeli mi?" tartışmaları yapılırken, Kur'ân-ı Kerîm'i Türkçeye tercüme teşebbüsleri başlamıştı bile... Fakat, bu ilk tercümeler Arapçadan ve liyakatli kimseler tarafından yapılmadığı için halk tarafından kabul görmedi. Bu sefer meal ve tefsir yazma işi, herkesçe kabul edilen şahıslara verildi, anlaşmalar imzalandı.

Tefsir yazma vazifesi Elmalılı Hamdi Yazır'daydı. Bu yol, onu bir de meal yazmaya sevk etti. Elmalılı'nın, "Kur'ân'ın hiçbir lisana hakkıyla tercümesi mümkün değildir!" diyerek çalışmalara başladığı o günlerde, "Türkçe Kur'ân" ve "Türkçe ibadet" talepleri gündemi işgal ediyordu. Tefsirin hazırlatılmasındaki asıl maksat ise, bütün âyet-i kerîmelerin şiir gibi okunabilecek meallerinin elde edilmesiydi. Nihayetinde, mealleri de tefsiri de Elmalılı Hamdi Efendi, "Osmanlı Türkçesi"yle yazdı. Mürettipler bu metni Latin harflerine aktarıp baskıya hazırladı. Bu sırada "hataen" bazı eksikliler oldu. Fakat bir de "kasten" çıkartılan yerler vardı. Dosya konumuzun özünü teşkil eden bu meselenin, Diyanet ve Dil Kurumu arasındaki yazışmalar boyutunu Kasım Hızlı, basında ilk defa yayınlanan vesikalarla yazdı. Elmalılı Hamdi Yazır ve tefsiri üzerine derin çalışmalar yapan Necmi Atik de konuya dair sorularımızı cevapladı, meselenin içyüzünü anlamamıza yardımcı oldu.

Tuna'nın İncisi Nazlı Budin'i, Veysel Sekmen; Osmanlı'da mukaddesata gösterilen hassasiyeti, bir çikolata ambalajı üzerinden Recep Kankal; hem savaş hem de sulh zamanlarının en etkili silahlarından propaganda karşısında İkinci Abdülhamid Han'ı, Ahmet Hamdi Bülbül yazdılar. Yerinde Tarih bölümünde bu ay durağımız, Fatih Sultan Mehmed devrinde dökülmüş bir Şâhî topuna ve daha başka ecdad yadigârı silahlara sahip, İngiltere'deki Fort Nelson Müzesi oldu. Bu sayımızda sizleri eski Ramazan-ı Şeriflere de götürüyoruz.

Haziran'da da buluşmak dileğiyle...

İçinde

s.6
CERİDE-İ TARİH
MEHMED ŞEVKİ

s.8
MALUM OLA Kİ!
EMRE BOYACI

s.10
AZERBAYCAN 100 YAŞINDA

s.12
ESKİ ZAMANLARDA RAMAZAN HAZIRLIĞI
REFİK HALİT KARAY

s.38
ANIN HİKÂYESİ

s.18
ELMALILI TEFSİRİ NEREDEYSE YAYINLANMAYACAKTI!
KASIM HIZLI

s.28
ELMALILI TEFSİRİ'NİN BAŞINA NELER GELMEDİ Kİ!
NECMİ ATİK (RÖPORTAJ)

kiler

s.40
ÇİKOLATA PAKETİNDEKİ ŞÜPHE
RECEP KANKAL

s.44
BÖYLE YAŞARDI OSMANLI RAMAZAN'I
KAYIHAN ÇAĞLAR

s.48
TUNA'NIN İNCİSİ NAZLI BUDİN
VEYSEL SEKMEN

s.54
İSİMDEN MÜSEMMAYA
MEHMED BAĞ

s.56
ECDADIN İZİNDE İNGİLTERE'DE BİR MÜZE
TUNAHAN KANICI

s.62
TARİH AMBARI
MUSTAFA DEDELER

s.64
İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAN VE PROPAGANDA
AHMET HAMDİ BÜLBÜL

s.72
OSMANLI BASININDAN
SELMAN SOYDEMİR

s.76
TESTGÂH
AHMET SARBAY

s.78
BULMACA
SELMAN ASLAN

ELMALILI TEFSİRİ'NİN BAŞINA NELER GELMEDİ Kİ!

Necmi Atik, Elmalılı Hamdi Yazır hakkında hayli zamandır derinlemesine çalışmalar yapıyor. Hamdi Yazır'ın torununa da ulaşınca, bu çalışmaları taçlanmış. Aynı zamanda Antalya tarihine dair araştırmaları da bulunan Necmi Bey'le, Antalya'da buluştuk ve Elmalılı Tefsiri'nin başından geçenleri konuştuk...

RÖPORTAJ: VEYSEL SEKMEN - AHMET APAYDIN

Elmalılı Hamdi Yazır'la alakalı doktora çalışması yapıyorsunuz uzun müddettir. Bu vesileyle de Elmalılı'nın torunu ile tanıştınız. İsterseniz buradan başlayalım...

Peki... Konuyu çalışmaya başladığımızda istedik ki, farklı şeyler söyleyelim. Aynı şeyleri yazdıktan sonra doktoranın ne anlamı var... Araştırmalarımız sırasında, Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hamdun adındaki ortanca oğlunun oğlu Mehmet Hamdi Yazır'a ulaştık. Meramımızı anlattık. Daha önceki dönemlerde bayağı yıpratılmışlar. Bu sebeple biraz mesafeli davrandı tabii ilk gittiğimizde, başımıza ne geldiyse araştırmacılardan geldi diye. Epey konuştuk, sohbet ettik. Ayrılırken; "Sonra tekrar gel, bende birkaç koli olacak." dedi. Dört gözle randevuyu bekliyorken bir gün beni aradı. Çok sevindim tabi, hemen atladım gittim. "Necmi Bey, bu kolileri salona koyayım, siz çalışmalarınızı yapın." dedi. Hepsi ıslak, bizzat Elmalılı Hamdi Yazır'ın kaleminden çıkma. O gün 8 saat ayakta kalmışım heyecandan. Mehmet Hamdi Bey salona geliyor, "Necmi Bey bayılacaksınız, saatlerdir ayaktasınız, bir şeyler yiyin, bir şeyler için." diyor; ben "Bir sıkıntı yok, devam edeyim." diyorum... Sağ olsun, ikinci gün, üçüncü gün ve altı yıl olmuş...

Altı yıldır da neredeyse her gün bu evrakı okuyorum, daha bitiremedim. Araştırdıkça karşıma öyle bir şahıs çıktı ki, hangi konuya baksanız eseri var. Yıllardır aranan -eksik de olsa- Fıkıh Usulü kitabı var Elmalılı Hamdi Yazır'ın. Buna sadece tefsirinin mukaddimesinde ve birinci ciltte işaret veriyor; "Bu konuyla ilgili geniş bilgi, yazmış olduğumuz Fıkıh Usulü kitabımızda vardır." diyor. Herkes onu arıyor. Bu eseri bulduk o kolilerde. Bu bir tanesi yalnız...

Bakıyorum, Hamdi Yazır'la ilgili çalışmalarda, iki cilt abdest risalesi yazmış diye bilgi veriliyor. Hâlbuki İslâm

◀ *Elmalılı Hamdi Yazır Efendi üzerine doktora çalışması devam eden, aynı zamanda Hamdi Efendi'nin terekesi üzerine araştırmaları bulunan Necmi Atik Bey*

▼ *Elmalılı Hamdi Yazır'ın ilmiye icazetnamesinin son sayfası*

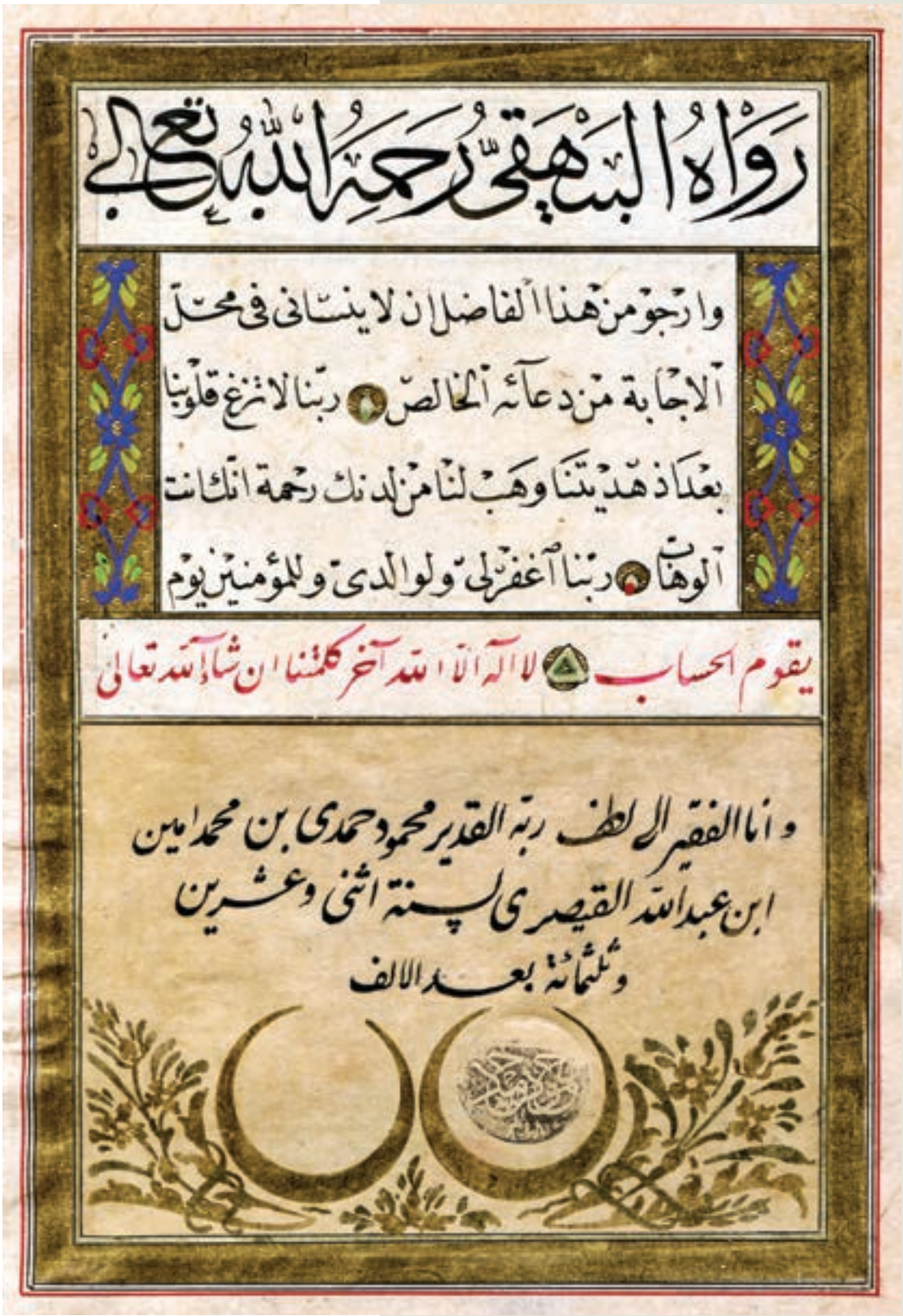
رواه البيهقي رحمة الله تعالى

وارجو من هذا الفاضل ان لا ينساني في محل
الاجابة من دعائه الخالص ۞ ربنا لا تزغ قلوبنا
بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت
الوهاب ۞ ربنا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم
يقوم الحساب ۞ لا اله الا الله آخر كلمتنا ان شاء الله تعالى

وانا الفقير الى لطف ربه القدير محمود حمدي بن محمد امين
ابن عبد الله القيصري لسنة اثنى وعشرين
وثلثمائة بعد الالف

Hukuku Kamusu'nun, "abdest" maddesi bu. İki defter olarak, dört mezhebe göre yazmış. Biliyorsunuz bu kamus, beş cilt hâlinde basıldı. Elmalılı, meselâ "Âdem" maddesini o kadar mükemmel bir şekilde yazmış ki orijinal nüshada... Hz. Âdem'in (a.s.) babası var mı, yok mu tartışmalarını, Darwin'den gelip türler arasındaki münasebetten başlayarak mantıkî izahı, dinî izahı, tarihî izahı... Latin harfli baskıda (Sıtkı Gülle neşri) bu kısımlar hiç yok!

Sadeleştirmiş ve kısaltmış mı?

Nerede... Kendi yazmış! Diğer taraftan Elmalılı Hamdi Yazır müthiş bir hattat. Mesela bir tane levha getirdi torun Hamdi Bey. "Necmi Bey, bu benim odamda asılıydı." dedi. Elmalılı'nın icazetnamesi çıktı bu levha. "Necmi Bey, bunlar baskı değil mi?" dediler. Yani o kadar nefis ki yazılar, baskı zannediliyor... Sadece bu icazetname üzerine bir doktora tezi yazabilirsiniz.

Bu kitap sadece icazetnameyi anlatmıyor bildiğimiz kadarıyla?..

İçinde icazetname de var. Farsça bir şiir ile başlıyor. Büyük Hamdi Efendi'nin (Kayserili) imzasını taşıyan icazetnameyi Elmalılı kendi yazmış. Elmalılı Hamdi Efendi, hüsn-i hatta üç dalda da icazetli; talik, sülüs ve nesih. İcazetname, 22 sayfa... Süslemelerini falan hep kendi yapmış. Hem istif sülüs hem de nesih... Kırmızılar da ta'lik. Duvarda çerçeveli olan, tek sayfası gözüken eser buydu. Çerçeveci bunu açmış ortasından, yanlarından da bant yapıştırmış. Bu paha biçilmez bir eser. Tabi bütün bunları ben Mehmet Hamdi Yazır Bey'e teker teker izah ettim. Tasnif ettiğimiz sırada bunları ayırdık. Binlerce karalama, müsvedde dediğimiz hat çalışmaları... Sami Efendi ve Filibeli Bakkal Arif Efendi hocaları. İkisi de büyük hattat. Babası Numan Efendi ilk hocası, o da hattat. İlmiye erbabından. Aynı zamanda Nakşî tariki icazeti var. Aile sonradan Elmalı'ya göçmüş. Elmalı'da evlenmiş babası, orada dünyaya gelmiş Elmalılı Hamdi Efendi.

Doktora, benim için çok önemli, bitirilmesi gereken hızlı bir süreç değil. Yavaş yavaş, hazmede hazmede, bütün metrukâtını okuya okuya tezi nihayete erdireceğim inşaallah. Mesela bunun ilk sayfalarında Elmalılı Hamdi Yazır'ın kendi el yazısıyla tercüme-i hâlini göreceksiniz. Tefsire başladığı yıllarda yazmış. En son kısımda diyor ki; "Tefsir yazıyor şu an, evinde münzevî." O imzayı da atıyor ara sıra: "Münzevî

▲ *Elmalılı Hamdi Yazır Efendi'nin ders okutabileceğine dair verilen müderrislik ruhsatı*

▼ *Elmalılı Hamdi Yazır Efendi'nin hat meşklerinden bir örnek*

Elmalılı...” Ankara İstiklal Mahkemesi, Kel Ali’den sonra münzevî bir hayat yaşıyor.

Yirmi yıl kadar herhalde değil mi?

1923-1942 arası. Tam 20 yıl. Son zamanlarda hiç dışarı çıkmamış. İlk zamanlar ara sıra Cuma namazlarına herhalde çıkıyormuş; fakat son zamanlarda ev hapsi cezası verildi diye kanaatim var benim. Seni biz affediyoruz ama evden çıkışını yasaklıyoruz demişler gibi sanki.

İaşesini nasıl sağladı acaba?

İstiklal Mahkemesi’nden sonraki zamanlar çok zor geçiyor. Çünkü bağlı olduğu üniversiteler, medreseler; Hukuk Fakültesi var, Siyasal Bilgiler Fakültesi var, oralarda ders veriyor. Fakat bunlar kapatılınca 1922’den 1925’e kadar çok zorluk çekiyor. Sonra tercümeler yapmaya başlıyor. Mesela mantık tercümesi ve felsefeyle alakalı diğer tercümeleri o yıllarda yaptığını görüyoruz. Onlardan karşılıyor zannediyorum; ufak tefek iaşesini. Veya varsa birikmişi, bilmiyorum...

Bu arada 1922’de, başlıyor herkes meal yazmaya. Öyle mealler var ki... İngilizceden, Fransızcadan, yabancı dillerden çeviriyorlar. Arapçadan yok. Hiçbirinin İslâmî ilimlerle alakaları yok. Diyanet Reisliği’ne bu konuyla alakalı ciddi paralar tahsis ediliyor. Bundan istifade etmek isteyen herkes çeviriler yapıyor. Hatta Albay Cemil Said’in gelip, 3 bin lirasını önden aldığını biliyoruz. Meal mi meal! Fakat bunlar, ulema ve halk tarafından büyük tepkiyle karşılanıyor. İşte o devirler Ahmet Hamdi Akseki, TBMM’nin ikinci oturumunda diyor ki; buna bir el atalım, Türkçe Kur’ân ve Muhtasar Tefsir adı altında bir çalışma yapalım. 21 Şubat’ta (1925) bu karar alınıyor. Elmalılı zaten herkes tarafından kabul edilmiş bir şahsiyet. Aylarca Elmalılı Hamdi Yazır’ın peşine düşüyor Hamdi Akseki, ama bir türlü olumlu bir cevap alamıyor... Daha sonra Elmalılı, tamam diyor. 25 Ekim 1925 tarihinde Diyanet İşleri ile Elmalılı arasında mukavele imzalanıyor.

1922’DE, BAŞLIYOR HERKES MEAL YAZMAYA. ÖYLE MEALLER VAR Kİ... İNGİLİZCEDEN, FRANSIZCADAN, YABANCI DİLLERDEN ÇEVİRİYORLAR. ARAPÇADAN YOK. HİÇBİRİNİN İSLÂMÎ İLİMLERLE ALAKALARI YOK. DİYANET REİSLİĞİ’NE BU KONUYLA ALAKALI CİDDİ PARALAR TAHSİS EDİLİYOR. BUNDAN İSTİFADE ETMEK İSTEYEN HERKES ÇEVİRİLER YAPIYOR.

Baskı ne zaman başlıyor peki?

1935 yılında birinci cildi basılıyor. Ama bu baskıda mukaddime yok. İkiden altıya kadar olan ciltler 1936’da basılıyor. Bu baskıda, mukaddimenin konulduğunu görüyoruz. Ama metin, kuşa çevrilmiş! Mesela, nâsih ve mensuh âyetlerin açıklandığı kısım çıkarılmış mukaddimeden. “Bir de Elmalılı Hamdi Yazır, tefsirin kapağına; “Sadece öğrenmek içindir. Asla ibadet dili yapılamaz.” cümlesinin mutlaka yazılmasını istiyor. Devrin Milli Eğitim Bakanı Yusuf Hikmet Bayur, kesinlikle olmaz diyor. Araya Şerefeddin Yaltkaya giriyor. O devrin arzu ve isteklerini yerine getiren bir adam, aynı Rifat Börekçi gibi. Elmalılı bunları yazmasına rağmen hiçbiri, tefsirinin baskısında yer almıyor. Bir de tefsiri Latin harflerine çevirenler, mahvediyorlar.

Önsöz neden önemli? Milli Eğitim Bakanı, “Türkçe ibadet yapılabilir ibaresi olsun.” diyor önsözde. Elmalılı Hamdi Yazır, “Kesinlikle böyle bir şey olamaz!” diyor. O zaman diyorlar ki, “İsmail Hakkı İzmirli ile Şerefeddin Yaltkaya bunu yazsın.” Ve kendilerince birtakım izahlardan sonra yazıyorlar; “Türkçe ibadet olabilir.” diye. Bunu tefsirin başına koymak istiyorlar. Elmalılı’nın buna karşılık yazmış olduğu muhteşem ilmî bir makalesi var. Tefsirinin başına konulmasını istiyor bunun. Türkçe ibadetin neden olamayacağını çok güzel anlatıyor. Tefsirin mukaddimesinde bunun gibi bazı maddeler yok.

Peki sebebi ne acaba bunun?

Sebebi Abduh. Çünkü Kur’ân’da “nesh” yoktur diyorlar. Hâlbuki Ehl-i Sünnet âlimlerine göre nâsih ve mensuh var. Mesela Kudüs’le alakalı bir âyet yok, peki ümmet kıble diye nasıl döndü? Sonra kıble değiştiriliyor. Bunlar sabit, ehli tarafından

Diyanet İşleri Reisliği ile Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi arasında, Beyoğlu Dördüncü Noteri Midhat Cemal Kuntay şahitliğinde, 26 Ağustos 1925 tarihinde yapılan 12 maddelik mukavele. Sözleşmeye Diyanet adına Ahmet Hamdi Akseki imza atmıştır

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0_26-149-18

biliniyor. Tahrif edilmiş önsöze baktığınız zaman bunların olmadığını göreceksiniz, daha neler var!..

Biraz daha derine inelim o zaman...

Ben şok olmuştum nelerin olmadığını görünce. Çok korktum. Neden biliyor musunuz? Acaba tefsire de mi el attılar, tefsirde de mi böyle sansürler var diye. Fatiha-ı Şerife'yi baştan sona okudum. Yaklaşık 50 sayfa. Baktım orada bir tahrifat yok, o zaman oh çektim, devam da edeceğim kontrole.

Neler çıkartılmış mesela... Meşhur duası vardır: "İlahî hamdini sözüme sertaç ettim..." diye başlayan. Orada, "Sen göstermezsen ben göremem, sen bildirmezsen ben bilemem." kısmı yok. Takdim-tehirler yapılmış. Mesela şurası atılmış, çok önemli bir yerdir: "Cehaleti ileri gidenlerden bazılarını da duyuyoruz ki 'Kur'ân tercümesi' demekle dahi iktifa etmiyor da 'Türkçe Kur'ân' demeye kadar gidiyor. Hatta bundan dolayı mebuslardan birisi, yazdığı manzumede 'Türkçe Kur'ân mı var be hey şaşkın / Oynamaktır bu din ü imanla!' demiştir. Filvaki öyledir." Burada ifade edilen (altı çizili) yerler yok. "Türklerin medâr-ı iftihârı olan ulemasından Molla Fenarî merhum, ilm-i usulden 33 senede telif etmiş olduğu Fusulü'l-Bedayi nam eserinde şöyle tafsil eder; 'Kur'ân tercümesine Kur'ân demek bir küfürdür." Bu da yok. "Mektepte coğrafya okuduğum zamanda Arabistan'ı bizim diye belledim." cümlesinde "bizim" ifadesi çıkartılmış. En önemlisi, Türkçe ibadetin olmayacağına dair muhteşem risalesi yok.

Kur'ân-ı Kerîm, biliyorsunuz belagatinden dolayı Arapları bile âciz bırakan muazzam bir vahy-i İlahî. Türkçeye çevirirken öyle bir çevirmelisiniz ki vahyin o özelliğini verebilesiniz. Elmalılı Hamdi Yazır'da bunun endişesinin çok fazla olduğunu görüyoruz. Okuduğum binlerce sayfa içerisinde hep bu endişeyi taşıdığını, acaba hakkını verebildim mi dediğini... Şu ana kadarki bütün Türkçe meal ve tefsirlerin en başarılısı olduğu, bu işin bütün ehli tarafından kabul edilen bir gerçektir. Muazzam bir edip, muaazzam bir dilbilgisi var, muazzam bir kelime hazinesi var.

Elmalılı Hamdi Yazır'ın hazırladığı tefsir, 1935 yılında aslından Latin harflerine aktarılmış. Bu Latin harfli nüshası var tefsirin, ama asılları yok! Baskıya başlandığında tefsir bitmiş değil. Furkan Suresi'ne geldiğinde baskı başlıyor. Elmalılı buna da razı değil. Tefsirin mukaddimesinde "Gönlümüz olmadığı halde maalesef baskısı başladı." diyor. 1936 yılında 6. cilde kadar basılıyor. 1937'de baskı yok. 1938'de 7. ve 8. cilt var. 1939'da fihrist olarak 9. cilt basılıyor. Baskısının bittiği yıl 1939.

Elmalılı, çalışmaya devam ettiği sürece, her formayı teslim ettiğinde anlaştığı ücretin (6 bin lira geçiyor kayıtlarda) bir miktarının kendisine ulaştırılması gerekiyor. Bu miktar, zaman zaman aylarca kendisine ulaştırılmıyor. Elmalılı Hamdi Yazır bir mektubunda "6. cüze kadar size gönderdim, bununla alakalı bir şey bildirmediniz, ilginizi çekmiyor galiba." diyor. Buradan şunu anlıyoruz; Diyanet İşleri Reisliği

Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi'nin kendi tasarımı kartviziti

o vakitler Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsiriyle ilgilenmiyor. Malum1932 senesi... Her şeyin başladığı yıl; Türkçe ezan, Türkçe ibadet...

Tefsirin hazırlanmasının asıl gayesi neydi?

Hedef, Elmalılı'nın tefsir yazması değil. Tefsir, sadece meali almak için zarf; "İşte efendim tefsir, içinde de meali var." diyecekler. Konunun Türkçe ibadet noktasındalar. Elmalılı bunun farkında. Bu yüzden mukaveleye şunu yazdırıyor: "Meal, tefsirle birlikte basılabilir, ayrıca basılamaz." Üç ay geçiyor. Devlet, Diyanet İşleri Reisliği kanalıyla Elmalılı Hamdi Yazır'dan meali istiyor. "Ya siz ne istediğinizi bilmiyorsunuz ya ben ne yaptığımı bilmiyorum, üç ayda meal mi yazılır, bir noktaya kadar geldim ama bitirmedim diyor." Elmalılı. Bir mektubunda, "Sizinle anlaşma yaptık, meal tefsirden ayrı basılamaz ve başka şartlarımız da var, noter kanalıyla yaptık. Eğer bunun dışında bana bir şart sunacaksanız, bunu bana behemehâl bildirin." diyor. Ki Elmalılı öyle bir halde ki gecesi gündüzüne karışmış. Hüsn-i hat yazıyor yorulduğunda, onun dışında devamlı tefsir yazıyor. Mektuplarında ve başka yazılarında "Öyle bir hâle geldim ki, artık manevî bir atmosfere girdim. Hatta bazen bakıyorum ayaktayım, neden ayaktayım ben, ne olduğunu şaşırıyorum..." diyor. Bütün kaynakları neredeyse kullanıyor. Fakat tefsir yazılırken Elmalılı Hamdi Yazır'a şartnameyle verilen bir şart var. Bunu konuyu bilmeyenler tenkit ederken neden Hanefî mezhebi üzerine yazdı diyorlar. Şartname öyle. Şartname diyor ki, usulde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, fürûda da Hanefî mezhebi üzerine, muhtasar/kısa olacak deniyor.

O zamanların Milli Eğitim Bakanı, eser basılırken "Bu eser bu şekilde basılamaz!" diyor, Diyanet İşleri Reisliği'ne yazı yazıyor. "Neden?" diyorlar. "Bu tefsirin içinde diğer ilimlerle alakalı açıklamalar var. Siz tefsir yazacaktınız; burada matematikten, coğrafyadan, fizikten, astronomiden her türlü ilimden bilgi var, bunları bırakalım ehli yazsın. Bunları kesinlikle tefsirden çıkaracağız." diyor.

Bakın, "dersiam" ne demek Osmanlı'da? Üniversitede her türlü ilmin dersini

HEDEF, ELMALILI'NIN TEFSİR YAZMASI DEĞİL. TEFSİR, SADECE MEALİ ALMAK İÇİN ZARF; "İŞTE EFENDİM TEFSİR, İÇİNDE DE MEALİ VAR." DİYECEKLER. KONUNUN TÜRKÇE İBADET NOKTASINDALAR. ELMALILI BUNUN FARKINDA. BU YÜZDEN MUKAVELEYE ŞUNU YAZDIRIYOR: "MEAL, TEFSİRLE BİRLİKTE BASILABİLİR, AYRICA BASILAMAZ."

Elmalılı Tefsiri'nin ilk baskısının giriş sayfası

1935 YILINDA ASLINDAN LATİN HARFLERİNE AKTARILMIŞ. BU LATİN HARFLİ NÜSHASI VAR TEFSİRİN, AMA ASILLARI YOK! BASKIYA BAŞLANDIĞINDA TEFSİR BİTMİŞ DEĞİL. FURKAN SURESİ'NE GELDİĞİNDE BASKI BAŞLIYOR. ELMALILI BUNA DA RAZI DEĞİL. "GÖNLÜMÜZ OLMADIĞI HALDE MAALESEF BASKISI BAŞLADI." DİYOR.

Elmalılı Hamdi Yazır vefat edince, Kadıköy Sahrayıcedid Kabristanı'nda babası Numan Efendi'nin yanına defnedilmişti. İkisinin adına düzenlenmiş kabir taşındaki hat ise, kardeşi Mahmud Yazır'ın imzasını taşıyor

verebilecek kapasitede insan demek. Ki karşınızda Elmalılı Hamdi Yazır var; mantıkta, felsefede, matematikte, her konuda üstat. Diyanet İşleri Reisliği buna cevap yazıyor: "Bu eseri sizin yazmasını istediğiniz kişi, yazmış olduğu konuların hepsine vâkıftır ve ehildir."

İpe un seriyorlar sanki...

Aynen, niye bassın tefsiri? Dört bin tane cami kapatılmış, bazıları satılmış, ezan Türkçe okunuyor. 1932 yılı. Camilere Cuma namazını kılmak için adam arıyor imamlar, o kadar zor zamanlar. Elmalılı Hamdi Yazır'ın hayran olduğum bir tarafı da şu; bu devirde bütün bu tazyiklere rağmen kesinlikle esnemiyor. Düşünün bir kere, olağanüstü şartlar...

Elmalılı'nın 640 tane ahkâm âyetini tek tek ele aldığını görüyoruz tefsirinde. Neden? Muazzam bir İslâm hukukçusu. Hukuk Fakültesi'ni birincilikle bitiren bir kişiden bahsediyoruz. Kanun-ı Esasî ile alakalı, ahkâm âyetleri noktasında yapmış olduğu mükemmel çalışmaları var. Bunların arasında iktisat, devletlerarası hukuk, ticaret hukuku vs. var... Bütün bu bilgilerin, tefsirin içerisinde yer aldığını da görüyoruz.

Nihayet, 9 cilt hâlinde 6433 sayfalık tefsirin baskısı yapılıyor ama 1950'li yıllara kadar dağıtımı yapılmıyor. Böyle bir sıkıntı da var. Daha sonra o yıllarda her üniversite mezununa bir takım tefsir hediye ediliyor... Bazen hiç ummadığınız insanların evinde 1935, 36, 37, 38, 39 baskı tefsirleri görmemizin sebebi budur. Ya babası, ya dedesi üniversite mezunudur.

Anlaşma gereği, zannedersem yüzde yirmisi Elmalılı Hamdi Yazır'a verilmiş. O da bunu eşe, dosta dağıtmış. Anlaşılan o ki geri kalanlar tamamen çürümeye terk edilmiş depolarda.

Elmalılı, önsözünü sonradan neden düzeltemedi acaba?

Bunu ben de çok merak ettim. Mukaddimeyle alakalı başta çok sıkıntılar olmuş devletle; üst düzeyde. Fakat basıldıktan sonra Elmalılı'nın; önsöz tahrif edildi, diye herhangi bir açıklaması yok; belki sadece tartışmalarda kaldı, belki imha edildi o da.

Diğer taraftan Ahmet Hamdi Akseki, Muhammed Abduh'un hayranıdır. Zaman zaman Abduh'u, Elmalılı Hamdi Yazır'a empoze ediyor. Hatta Abduh'tan bir şeyler gönderiyor. "Şuna da baksanız, şurada çok güzel açıklamalar yapmış, ne diyorsunuz?" diyor. Elmalılı da Muhammed Abduh'un eserlerini alıp okuyor, öyle olmayacağını yazıyor. Tefsirin içinde bunları görüyorsunuz.

Akseki, "Artık içtihat etseniz, dört mezhebe mi bağlı kalacağız?" diyor. Ben bunu orijinal mektubunda okudum. Bilhassa da talak, sefer vb. konularda içtihat istiyor... Sık sık gündem olan bu meselelerin alt yapısı o yıllarda hazır. Akseki, İbni Teymiyye'den, ondan bundan deliller yazıyor, bir şeyler ortaya koymaya çalışıyor ama yapmış olduğu şey tahribat! Ahmet Hamdi Akseki, bütün mezheplerin telfîki yani bir araya getirilmesi mevzuunda Reşid Rıza'dan tercümeler yapıyor. M. Âkif de Abduh hayranı.

Halbûki "Payitaht"sın sen, bütün dünyanın hilafet merkezindeki insansın. Neden bana Muhammed Abduh'u empoze ediyorsun, durmadan önüme onu koyuyorsun, amaç ne, sana bunu yaptıran kim? Sonuçta ben Osmanlı'yım... Maarif ve o tür işlerin, o zamanlar İngilizlerin elinde olduğu sonucunu çıkarıyorum ben. Abdülhamid Han -cennetmekân- zamanında böyle bir şey yok, fırsat da tanımıyor buna. Çağırıyor Cemaleddin Afganî'yi İstanbul'a, seni burada ağırlayalım, ölene kadar burada kal diyor. Ölene kadar sultanın gözünün önünde, İstanbul'da kalıyor. Cemaleddin Afganî değil aslında, Cemaleddin İranî. Muhammed Abduh bunun talebesi. Kahire Mason Locası'nın başkanı. Reşit Rıza geliyor arkasından... Neden bunlar empoze ediliyor?

Sizin karşınızda Elmalılı Hamdi Yazır var, Muhammed Abduh'u öğrenci diye okutur. Felsefeyle, felsefe tarihiyle ve mantıkla alakalı... Vakıflar konusundaki en donanımlı eserlere imza atmış biri. Neresinden tutsanız muhteşem! Bu adama sahip çıkacağınıza; Abduh, Abduh, Abduh!.. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat çizgisinde bozulmamış, sağlam kalmış hatta reddiyeler yazmış çok az insan görürsünüz o devirde. Mustafa Sabri Efendi mesela. Yine Zahidü'l-Kevserî... Onlar da Mısır'a gitmişler, Allah onlardan razı olsun. Zahidü'l-Kevserî, 40 tane eseri hafızasından yazmış. Ki Zahidü'l-Kevserî, Elmalılı'nın talebesi olur. Bu insanlar, bu coğrafyada yetişmişler...

Çok teşekkür ederiz Necmi Bey. Faydalı bir sohbet oldu.

Bilmukabele. Her zaman beklerim.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Kimdir?

Elmalılı Hamdi Yazır, 1878 senesinde Antalya'nın Elmalı kazasında doğmuştur. Babası, aslen Burdur'un Gölhisar kazası, Yazır Köyü halkından Numan Efendi'dir. Numan Efendi küçük yaşta Yazır Köyü'nden çıkıp Elmalı'ya gelmiş, orada okumuş ve Şer'iye Mahkemesi Başkâtibi olmuştur. Hamdi Efendi'nin annesi Elmalı ulemasından Mehmet Efendi'nin kızı Fatma Hanım'dır. İlkokulu ve bugünkü Ortaokula tekâbül eden rüştiyeyi Elmalı'da bitiren Hamdi Efendi, 1892 yılında, dayısı hoca Mustafa Sarılar ile birlikte İstanbul'a gelmiş ve devrinin ulemasından Kayserili Mahmut Hamdi Efendi'den ders almıştır. İstanbul'daki diğer tanınmış hocaların da derslerine devam ettikten sonra, 19 Mayıs 1906 tarihinde Bayezid dersiamı olarak icazet almıştır. 1908'de yapılan seçimlerde Antalya mebusu olmuş ve İkinci Meşrutiyet'in bu ilk meclisinde, bilhassa 1877 Kanun-ı Esasi'sinin tâdilinde mühim rol oynamıştır.

1909 senesinde Mülkiye Mektebi'nde ahkâm-ı evkaf ve arazi okutmuş ve yine aynı senelerde Mekteb-i Kuzat'ta fıkıh dersleri vermiştir. Daha sonra Daru'l-Hikmeti'l-İslâmiye azalığına ve bir müddet sonra da reisliğine tayin edilmiştir. Birinci Dünya Harbi'ni müteakip Evkaf Nazırlığı'nda bulunmuş ve bu sırada âyan âzası olmuştur. Cumhuriyetin ilânı sırasında Mütehassisîn Medresesi'nde mantık müderrisi idi. Medreseler lağvedilince evinde inzivaya çekilmiş ve ilmî tetkik ve tetebbûlarına devam etmiştir. Yirmi sene kadar devam eden bu uzlet devresi, *Hak Dîni Kur'ân Dili* adındaki Türkçe Tefsiri hazırlamasına imkân vermiştir. Tefsire başlamadan evvel Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa'nın teşvikiyle bir büyük İslâm Hukuku Kamusu ile meşgul bulunuyordu. Bu eserle birkaç sene meşgul olduktan sonra yarıda bırakmış ve tefsiri yazmaya başlamıştır. Ayan azalığının son senelerinde Fransızcadan tercemeye başladığı bir Felsefe Tarihi kitabını ikmal ederek ilâve ettiği mühim bir dibace ve diğer haşiyelerle birlikte "Metâlip ve Mezâhip" adıyla bastırmıştır.

Hamdi Efendi 1942 senesi Mayıs ayının 27'nci günü İstanbul'da Erenköy'ünde Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Hak Dili Kur'ân Dili, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2015